

MICKIEWICZ IN DEKABRISTI

Dne 17. februarja 1825 je prispel Mickiewicz v Odeso iz Peterburga, kamor je bil poslan po razsodbi carskega sodišča, potem ko je bila odkrita Zveza filomatov in filaretov. S seboj je imel priporočilno pismo Kondratija Rilejeva in Aleksandra Bestuževa, naslovljeno na Vasila Tumanskega. Besedilo tega pisma je znano. Preberimo ga ponovno in oglejmo si pazljivo njegove formulacije.

Pismo sestoji iz dveh delov. V prvem piše Bestužev:

»Priporočam ti Mickiewicza, Malewskega in Ježowskega. Prvega poznaš po imenu, jaz pa jamčim za dušo in talent. Njegov prijatelj Malewski je tudi zelo prijeten fant. Olajšaj jim poznanstva in pouči jih; sprejmi v varstvo te nesrečnike.«

Pripis Rilejeva se glasi:

»Vzljubi Mickiewicza in njegova prijatelja Malewskega in Ježowskega: to so dobri in prijetni fantje. Sicer pa, kaj bi pisal: po čustvih in nazorih so že prijatelji; Mickiewicz je poleg tega pesnik — ljubljenec svojega naroda.«

Kdo je bil naslovljenec pisma, ki naj bi po načrtih odpošiljateljev ne le olajšal Mickiewiczu in njegovima prijateljema ta poznanstva, ampak jih tudi poučil v tujem okolju?

Vasil Tumanski je bil član revolucionarne proticaristične zarote, ki je imela tedaj dve žarišči, dve organizaciji: Severno zvezo in Južno zvezo. Vasil Tumanski je bil član Južne zveze; bil je tudi posrednik med obema organizacijama, nekako poštni nabiralnik v kraju, ki je bil za zaroto zelo pomemben, v velikem pristaniškem mestu Odesi.

Znano je tudi, da je Tumanski dobro izpolnjeval naročila, ki mu jih je poverjalo vodstvo zarotnikov, da je sporočal Rilejevu z dogovorjeno šifro novice o zadevah, ki so mu jih zaupali zarotniki. Bil je tudi pesnik, ki se je živo zanimal za literaturo lastnega naroda in tujo. Ta pa je bila za zarotnike izredno pomemben pripomoček v političnem boju.

V Odesi je delal Tumanski kot uradnik v pisarni odeškega generalnega gubernatorja, grofa Voroncova. Priznati je treba, da si je Tumanski dobro uredil in se namestil. Kot uradnik v pisarni generalnega gubernatorja je mogel zvedeti o stvareh, potrebnih zarotnikom, in jih sporočati tovarišem. Sicer pa je bil nenavadno previden in je, kot je videti, imenitno zabrisoval sledi za sabo, ker v bližnjem pogromu zarotnikov ni bil prizadet. Nanj je bilo naslovljeno omenjeno pismo.

Kdo pa sta bila avtorja pisma? Spomnimo se, da sta bila to poveljnika konspirativne Severne zveze, najbolj reprezentativna voditelja njene radikalne frakcije. Kondratij Rilejev je bil pobudnik zamisli o umoru carja in jo je skušal na svojo roko uresničiti. V političnem pre-

Prof. varšavske univerze dr. H. Wolpe, specialist za Mickiewicza, nam je poslal za Jezik in slovstvo to rokopisno študijo, ki jo objavljamo v prevodu Rozke Štefanove kot prispevek k lanskemu Mickiewiczevemu jubileju.

pričanju odločen republikanec in demokrat, je izrazito simpatiziral s Poljsko. Kot pesnik je prevajal tudi Mickiewicza. Aleksander Bestužev je bil prav tako književnik, kot romanopisec je uporabljal psevdonim Marlinski. Kot že rečeno, je bil skupaj z Rilejevom eden najvidnejših voditeljev republikanskega, levega krila Severne zveze.

Preberimo ponovno njuno pismo in premislimo, ali je to navadno priporočilo naklonjenih prijateljev, ki bi rada olajšala izgnancem prve korake v tujem mestu. Gotovo to pismo vsebuje tako namero, v oči pa bode in moti posebna dvoumnost nekaterih oznak. Za kakšne oznake gre? Kaj nas more in mora tako motiti?

Preden odgovorimo na to vprašanje, sezimo po gradivo! Iz zapiska M. Orlova, enega najvidnejših zarotnikov, ki je bil predtem član Zveze rešitve, zvemo, da je društvo (gre za Zvezo rešitve, predhodnico Severne zveze) obstajalo iz treh stopenj: prijatelj, brat in mož. Za prijatelja so imeli vsakogar, kdor je bil svobodomiselnega prepričanja in je vedel ali pa tudi ni vedel za obstoj društva. Prijatelj ali vpisan v seznam prijateljev je torej mogel biti vsak, kdorkoli bi bil, celo popolnoma brez lastne vednosti ali privolitve. Brata pa so imenovali tistegā, ki je bil prisegel zvestobo, a mu niso razodeli skrivnosti društva. Moža so imenovali takega, ki je poznal skrivnost društva in je prisegel.

Seznanjamo se torej s posebno terminologijo zarotnikov, ki se tiče hierarhiije, stopenj glede poznanja skrivnosti posameznih članov ali, kakor bi danes rekli, simpatizerjev organizacije.

Mnogo zanimivejša in pomembnejša pa je izjava, ki jo je dal v preiskavi Pavel Pestel, voditelj Južne zveze in poleg Rilejeva najvidnejši izmed zarotnikov, prav tako kot Rilejev odločen republikanec. Pestel je povedal v preiskavi, uvedeni seveda potem, ko je bila odkrita zarota, da so društvena pravila predvidevala obstoj treh stopenj: bojarjev, mož in bratov. Prijatelje so imenovali tiste člane, ki so jih pripravljali za vstop v društvo, a še niso bili sprejeti.

Tako je torej imel v Južni in Severni zvezi, ki sta kasnejši od Zveze rešitve in ju imenujejo navadno zveza dekabristov, izraz »prijatelj« isti skrivni pomen. Še več: vsebina drugih stopenj glede poznanja skrivnosti je ista ali vsaj zelo podobna.

Isti izraz oziroma pojem uporablja tudi V. Küchelbecker, eden najvidnejših dekabristov, ko govori o večernih pogovorih pri F. Glinki (prav tako zarotniku), kjer »smo uporabljali izraze, razumljive samo v našem krogu, v prijetni družini prijateljev in bratov«.

V luči pravkar navedenih primerov beremo izraz »prijatelj in bratov« ne kot navadno, vsakdanjo označitev tovariške bliskosti, marveč kot v dekabrističnem krogu sprejeta in razširjena izraza.

Dodajmo k temu, da je bila, kot je znano, dekabristični literaturi sploh lastna dogovorjena terminologija in frazeologija, ki se ponavlja v posameznih delih in pri posameznih pesnikih. Za ljudi, ki so hoteli kot pesniki propagirati svoje ideje, so odigrali nekateri izrazi vlogo »signalov«, polnih posebnega patosa in pomena. Temelj, na katerem se je razvila taka frazeološka posebnost, je bila zarotniška dejavnost, ki je zahtevala posebne previdnosti in točnosti v uporabi določenih izrazov.

Priporočilno pismo za Tumanskega ima prav tako skriven pomen. Zavedajmo se, da so bili tako oba avtorja kot naslovljenec izkušeni zarotniki, navajeni uporabljati dogovorjene šifre. V tem primeru pa je šlo za ljudi, ki so jih hoteli zarotniki posebno čuvati: za Poljake, ki so bili videti naravni zavezniki zarotnikov. Povrh tega je šlo za Mickiewicza, ki sta ga literata Rilejev in Bestužev hotela varovati (saj je znano, da Puškina niso hoteli sprejeti v zarotniško organizacijo, da bi ga ne izpostavljali nevarnosti za primer odkritja zarote). Najpomembnejša pa je v razmerju do Mickiewicza in njegovih dveh tovarišev uporaba tistega izraza »prijatelji«, ki mu je dodano pojasnilo: »po čustvih in nazorih«. V luči prej navedenih označitev, izvirajočih od vidnih zarotnikov, pomeni ta izraz natanko določen tip, stopnjo poznavanja skrivnosti. Avtorja pisma sta hotela, kot je videti, naravnost poučiti naslovljenca, koga mu priporočata. Priporočala sta ljudi, ki so simpatizirali s smotri zarote, ki se jim je lahko zaupalo, ki so že nekaj malega vedeli, bili že v nekaj malega posvečeni. In da bi ne dopustila nikakih dvomov, sta uporabila dogovorjeni in Tumanskemu dobro znani zakonspirirani izraz »prijatelji«.

Pismo vsebuje torej izrecno politično oceno pesnika. Ima do neke mere funkcijo nekakšne legitimacije. Je jasen dokaz, da se je Mickiewicz zblížal z Rilejevom in Bestuževom ne samo ali predvsem na temelju literarnih simpatij, ampak na temelju skupnih, čeprav ne popolnoma identičnih političnih nazorov.

Ali je Mickiewicz nosil s seboj edino to pismo? Ne vemo. Najbrž bi mogel dobiti več takih pisem. Zarotniki so radi uporabljali prilžnosti, ki so se nudile, rajši so pošiljali, se razume, pisma preko znancev kakor po pošti. Lahko domnevamo, da so zaupnim poljskim pregnancem izročali še druga pisma, jasno da šifrirana in na videz popolnoma nedolžna. A več kot domnevati je težko. Dokumentov oziroma stvarnih sledov nimamo. Pismo za Tumanskega je edini dokument, ki tako jasno osvetljuje Mickiewiczovo razmerje do dekabristov. Drugi dokumenti imajo znatno manjšo dokazilno vrednost.

Ali je Mickiewicz, ko je odhajal iz Vilna v Peterburg, vedel, da obstoji zarota, ali pa vedel vsaj to, da obstoji še druga Rusija, Rusija, sovražno razpoložena do carja, do Novosilcova? Ni lahko na to odgovoriti, kajti neposrednih dokazov za to, da je Mickiewicz vedel o zaroti, nimamo. Obstoje pa vendarle posredni dokazi, in to velike veljave. Za zaroto kot organizacijo z natanko določenimi političnimi smotri, s preciziranim programom in z izdelano revolucionarno taktiko Mickiewicz gotovo ni vedel. Marsikaj pa vendar govori za to, da je vedel za obstoj opozicionalnih središč v Rusiji nasproti reakcionarni carski politiki. Vedel je prav gotovo za dejanje, ki je pretreslo tedanje javno mnenje v Rusiji, namreč za slavno upor Semjonovega polka v Peterburgu. Poročal je o tem v pismu dopisnik filomatov, Pełczyński, ki je filomate obveščal tudi o literarnem gibanju v Rusiji. Upor polka carske garde v prestolnici mogočnega carja (leta 1820) je bil nenavaden dogodek. V okviru položaja v Evropi, kjer so dozorevale razmere za revolucijo in kjer so že obstajala razna tajna revolucionarna društva, pa je ta upor napovedoval bližajoči se vihar. Tudi ni mogoče, da bi Mickiewicz ne vedel o drugem

takem dogodku, namreč o uporu v čugujevske naselbinah, kjer so se vojaki kmetje uprli samovolji in pritisku carskih uradnikov.

A kar je najvažnejše — Mickiewicz je kot pesnik vedel, da obstoji v Rusiji napredna in po svojem duhu opozicionalna literatura, ki je nastajala v krogu poznejših dekabristov. Ne samo da je vedel, ampak se je brez dvoma tudi čutil bliskega tej literaturi, saj je izražala strem-ljenja in razpoloženja njegovega lastnega okolja in, kar je še bolj bistveno, njega samega. O vsem tem je vedel Mickiewicz kot bralec ruske poezije, zlasti raznih almanahov. Imel je tudi v Vilnu znanca Rusa, povezanega s krogi naprednih ruskih književnikov, ki ga je z lahkoto mogel poučiti o idejno-literarnem gibanju v Rusiji. Ta človek je bil Ivan Lobjko, od leta 1822 profesor ruskega jezika in literature v Vilnu, človek, ki je ščitil filomate in sam zaradi tega prišel v nemilost, ko je bil v preiskavi, poln odločnega odpora do Novosilcova in njegove pre-iskovalne komisije, vendar se ni uklonil in ni dal izjave proti poljski mladini. Še pred prihodom v Vilno je bil povezan z naprednimi krogi ruskih književnikov in je dobro poznal Rilejeva. V poletju 1823 in 1824 je odpotoval v Peterburg, kjer se je, kot je pisal pozneje v svojem dnevniku, srečal z Rilejevom. Po pravici lahko domnevamo, da je Lobjko, ki je bil tako ogorčen nad lopovščinami Novosilcova in je simpatiziral s poljsko mladino, v poznejšem dnevniku pa omenjal tudi Mickiewicza kot žrtev brutalnega pritiska Novosilcova, povedal med svojim bivanjem v Peterburgu Rilejevu o škandaloznem procesu, o filomatih, o Mickie-wiczu, katerega talent je izrecno cenil. On je tudi mogel že prej dati Rilejevu besedilo Mickiewiczevih »Lilij« v prevod. Od njega končno je mogel Mickiewicz dobiti natančnejše informacije o svobodoljubni ruski poeziji, o Rilejevu in drugih pisateljih, pripadajočih naprednim krogom. Lobjko je mogel storiti to, da je Mickiewicz, ko se je odpravljal v pregnanstvo v notranjost Rusije, že vedel, da tam polje živi tok opozi-cionalne misli, ki jo je izražala tedanja ruska literatura. Gotovo je vedel tudi za Rilejeva in Bestuževa, ki ju je Lobjko dobro poznal in zelo cenil. Torej je gotovo Lobjkovo delo, da sta se Mickiewicz in Rilejev srečala kot prijatelja. Zadržimo se trenutek pri tem srečanju! Ne vemo natanko, katerega dne 1824. leta je bilo to srečanje. V Peterburg je prispel Mickiewicz 8. ali 9. novembra 1824. V dnevniku A. Bestuževa beremo naslednjo beležko:

»31. XII. Sreda. Dežuren. Do 11. ure zvečer so sedeli pri nas Mickiewicz, Ježowski in Malewski. Pili smo na zdravje novega leta.«

Popolnoma jasna stvar je, da to ni bil prvi obisk v stanovanju Bestuževa (kot bomo kasneje pokazali, hkrati tudi v stanovanju Rilejeva). Beležka Bestuževa dovoljuje domnevo, da je obstajalo zaupno občevanje med ruskimi prijatelji in Mickiewiczem. Torej se je moral Mickiewicz zbližati z novimi prijatelji v zelo kratkem času, med 8. ali 9. novembrom in datumom Silvestrovega večera, 31. decembrom. Sedem tednov je brez dvoma zelo kratka doba, da se pridobi blisko in s stališča zarotnikov bistveno zaupanje, to pa celo tako veliko, da se je nekaj tednov pozneje izrazilo v priporočilnem pismu za Tumanskega. Je tedaj jasno, da je Rilejev pozdravil Mickiewicza kot pesnika, katerega pesmi

je poznal, cenil in prevajal, poljskega pregnanca, žrtev carskega pritiska, torej človeka, s katerim je bilo lahko navezati prijateljske stike. Mickiewicz je moral torej večkrat biti v stanovanju Bestuževa, se večkrat sestajati z ruskimi prijatelji, ne enkrat ali dvakrat diskutirati z njimi o stvareh, ki so jih vse skupaj zanimale. Saj vemo iz kasnejših Mickiewiczevih izjav v pariških predavanjih, da se je dobro orientiral v značaju teh diskusij, v smotrih ter idejnih in moralnih problemih, ki so vznemirjali zarotnike. Lahko torej trdimo, da se je moral pogosto udeleževati njihovih razgovorov, da je bil uveden v njihove načrte (vsaj splošne), uspel je tudi opaziti in doumeti vire njihove slabosti, temelječe v negativnem stališču, v pomanjkanju stvarnih taktičnih in programskih pozitivnih smotrov, v pomanjkanju zveze z ljudstvom ali v dramatični osamljenosti plemenitih, a za dejanja, za zmago nezmožnih posameznikov. Družile pa so ga vendarle z ruskimi prijatelji vezi skupne simpatije, vezalo ga je upiranje premoči, enako, v Mickiewiczzu vedno bolj dozorevajoče prepričanje, da je naloga poezije služiti narodu, prelivati »lastni ogenj v prsi poslušalcev«, »udarjati z donečimi besedami v srca sobratov« ali prevedeno v navaden jezik — narediti iz svojega pesniškega ustvarjanja orodje za politični in idejni boj, za ljudsko obnovo, za zmago svobode. Prav gotovo je bil Mickiewicz bolj realistično razpoložen kot njegovi ruski prijatelji. Videl je tudi tragična znamenja neizogibnega poraza te »cohorde perdue«, kakor se je izrazil Pestel — »čete pogublencev« — a je občudoval njihovo moralno čvrstost, njihovo vnemo in junaštvo. Zato je tudi rad prebival v njihovi družbi in bi, umljivo, rad tudi konkretno pomagal, če bi se ruski prijatelji obrnili nanj z zaupanjem.

Gibal pa se je v precej nenavadni družbi. V stanovanju Bestuževa so prebivali tedaj še Rilejev, Aleksander Odojevski in Aleksander Gribojedov. Ti so bili tudi pesniki; Gribojedov je prinesel tedaj s seboj v Peterburg odlomek svoje drame »Gorje pametnemu«. Nekaj časa je prebival v tem krogu tudi Küchelbecker, navdušen revolucionar in zarotnik, pesnik in goreč ljubitelj poljske poezije. V poznejših letih se je v trdnjavi v Rigi, kjer je bil po porazu dekabristične vstaje zaprt, učil poljskega jezika in z gorečim priznanjem pisal o Mickiewiczevi poeziji. Odojevskega poznamo po lepi pesmi, ki jo je napisal v sibirskem pregnanstvu na čast novembrski vstaji. Krog ljudi, s katerimi je občeval Mickiewicz pozimi 1824 in 1825, je bil torej res cvet ruske napredne, revolucionarne intelligence, vreden prijateljstva našega pesnika.

Nepojasnjena skrivnost ostane, zakaj Mickiewicz nikoli ni omenil Gribojedova. Kot je videti, tudi njegove drame ni poznal. Morda ni vedel za idejno vez, ki je družila Gribojedova z dekabristi? Najbrž je vedel, kajti intimnih in prisrčnih razgovorov, v katerih so si tako ruski prijatelji kot poljski pesnik odkrivali medsebojno »tajne, skrite v čustvih«, se je moral včasih udeležiti tudi Gribojedov, o katerem danes v luči novih raziskav sovjetske znanosti z vso gotovostjo vemo, da je bil odločen simpatizer in zagovornik dekabristične stvari, in se je nekako po naključju rešil iz pogroma po porazu. Ko bi ne bil prosil zanj njegov sorodnik Paskjevič, kdo ve, kakšna bi bila nadaljnja usoda do tedanje stvarnosti zelo kritično razpoloženega avtorja drame »Gorje pametnemu«.

Vsekakor je Gribojedov z nenavadno skrbnostjo uničeval prejeta pisma, pa tudi stalno prosil, da bi uničevali njegova pisma. Kot je videti, je imel zadostne vzroke za to, da se je bal za svojo usodo. Tudi on se je moral po svoje »plaziti kot kača«. Silile so ga k temu »spone«. Verjetno pa je po vsem tem le eno: Mickiewicz ni poznal drame Gribojedova. Nasprotno pa dvomim, da bi ne bil vedel za njegovo zvezo z dekabristi. Morda torej ni hotel dekonspirirati, dajati kakih še tako rahlih informacij niti po smrti Gribojedova (sicer pa tudi lahko da ni vedel zanjo). Možno je tudi to. Možno tem bolj, ker sta se čudno križali biografski črti obeh pesnikov, čeprav ju ni nič neposredno družilo. To križanje je enak potni razpored Mickiewicza in Gribojedova za pot na jug v Odeso, a malo kasneje na Krim. Mickiewicz, ki je januarja zapustil Peterburg in se odpeljal v Odeso, se je med potjo ustavil v Kijevu, kjer je bil prav tedaj veliki sejem — kraj, kjer so se srečavali tudi zarotniki, februarja 1825 pa kraj, kjer so se srečali in posvetovali ruski zarotniki s predstavniki poljske skrivne domoljubne organizacije. Podobno se je po istem voznem redu vozil proti jugu, le da nekoliko za Mickiewiczem, tudi Gribojedov. Dodajmo še to, da se je peljal na Kavkaz. Bila je torej to pot naokoli. Na Kavkaz preko Kijeva in Krima namesto po znatno krajši poti preko Moskve. V pismu s poti se Gribojedov, res da prav kratko, izda, da je opravil v Kijevu in na Krimu neka organizacijska navodila zarotnikov. V Berdičovu se je srečal s Henrikom Rzewuskim, ki je bil tedaj še dovolj svobodoljubno razpoložen. Na Krimu spet se je srečal s političnimi agenti zarotnikov in obiskal tudi Gustava Olizara v njegovi krimski samoti. Spomnimo se, da je prišel k istemu Olizaru nekaj prej na obisk tudi Mickiewicz, da je pozneje, po dekabrističnem porazu, carska oblast Olizara aretirala zaradi nekakšnih stikov z ruskimi zarotniki in poljskimi domoljubi. V oči bode skupen, enak potni načrt, postanek, resda v krajšem časovnem razmaku, a v istem prvem polletju leta 1825, v istih vozelnih krajih (Kijev, Krim). Spomnimo se še, da sta bila oba, Mickiewicz in Gribojedov, do neke mere »prijatelj« po pojmovanju zarotniške terminologije. Lahko torej domnevamo, da sta oba izvrševala med potovanjem kako zaupano jima poslanstvo v korist svojih prijateljev, morda sta imela kaka pisma, morda sporočila, kake novice ali navodila. Zdi se, da priča glede Mickiewicza o tem tudi njegov prihod v Kijev v času velikega sejma.

Vendar se je treba zavedati krhkosti dokaznega gradiva, šibkosti teh stvarnih dokazov, kakor bi rekli v sodnem jeziku. Naravno, teza o sodelovanju Mickiewicza v taki ali drugačni akciji, pomoči v korist ruskih zarotnikov, ostane deloma hipoteza. Treba je še nadalje iskati trdnejših dokazov. Posreden dokaz, stranska osvetlitev je tudi primerjava besedila v pismu Rilejeva in Bestuževa z izjavami drugih dekabristov. Ta primerjava seveda ne zadošča za kake popolnoma zanesljive trditve. Vsekakor pa nekoliko razširja naše znanje o tem v bistvu skrivnostnem razdobju Mickiewiczovega življenja. Dvomljivo je celo, če bomo sploh kdaj imeli popolne in natančne podatke o Mickiewiczovem bivanju v Rusiji, zlasti glede pesnikovega odnosa do dekabristov. Eno je popolnoma zanesljivo. Bil je to odnos žive simpatije, prijateljstva, globokega spo-

štovanja in vir za lastna plodna razmišljanja. Poraz dekabristične vstaje in julijska tragedija 1826. leta, ko so obesili pet dekabristov, sta bila za Mickiewicza brez dvoma vir velikega pretresa. Pesem »Ruskim prijateljem« je izrazit dokaz tega, čeprav gotovo ne odseva zadosti vtisov in doživetij iz decembra 1825 in julija 1826. Pomnimo, da je nekaj dni po pesnikovem prihodu v Moskvo izbruhnila vstaja na Senatskem trgu, ki se je končala s tako tragičnim porazom. Premagani so bili najboljši prijatelji, pesniki, ki so pisali revolucionarne pesmi za ljudstvo, pesmi, ki so presenečale Mickiewicza s svojim terorizmom, a pričale o goreči revolucionarnosti njihovega avtorja — Rilejeva. Premagani so bili ljudje, ki so imeli vzvišene pojme o literaturi, v tistem času edini prijatelji za suženjega poljskega naroda, edini, na katere bi se mogel poljski narod zanesti v prihodnjem boju s carizmom. Premagani in obojeni so bili ljudje, do katerih je Mickiewicz čutil brezmejno zaupanje in ljubezen, resnični prijatelji. Saj je pozneje pisal:

V sponah sem se plazil
molče kot kača, varal sem despota zvito,
pred Vami pa na tajne čustev nisem pazil,
pred Vami sem se vedel kot golob odkrito.

Zato je poslal že po poljski vstaji ruskim prijateljem, ki so ostali živi, besede prijateljstva in spodbude, razločno poudarjajoč, da

(Bridkost) iz solz, krvi izsesana domovine moje,
ne Vas — okove Vaše žge naj in razjeda.

Dekabristični poraz je povzročil še večjo previdnost pri Mickiewiczu, nujnost »šifer« in, kar je v takratnih razmerah umljivo, tudi nujnost nekaterih mistifikacij. Prvo ohranjeno pismo iz te dobe je datirano z 22. februarjem 1826. Več kot dva meseca (v Moskvo je prispel 12. decembra 1825) je molčal. Spomnimo se, da je Puškin kot lirik molčal več kot šest mesecev, a njegova življenjska Muza je bila navajena hitro reagirati na pesnikova doživetja in vtise. Mickiewiczev molk je razumljiv kot tudi mistifikacije, ki jih tu in tam vsebujejo njegova pisma. Pesnik je očitno želel zagotoviti svojim pismom pravico do obstoja, da bi prihajala v roke naslovljencev, gotovo je želel napraviti uslugo naslovljencem, jih zavarovati pred sumničenji carske policije. V pismu z dne 2. junija 1826, namenjenem H. Hołowińskemu, znancu iz kijevskih časov, katerega je obiskal na njegovem posestvu v Steblovu med potjo iz Kijeva v Odeso, piše Mickiewicz o »veličastni slovesnosti« ob kronanju carja Nikolaja I. V pismu z dne 27. septembra 1826 Joanni Zaleski spet piše o slovesnostih ob kronanju, o predstavah, iluminacijah kot zgodovinsko pomembnih dogodkih, katerih se je, kot piše, veselil z drugimi vred. Zanimivo je, da v istem pismu omenja govorice, ki so se razširile po Odesi, namreč da izvajajo represalije nad njim kot osumljenim zveze z dekabristi.

Pozornost vzbuja tudi, da so zlagane pohvale v stilu »plazenja molče kot kače«, ko govori o slovesnostih ob kronanju, prav v pismih tistim ljudem, ki jih je obiskal med potjo v Odeso. Vsekakor hoče Hoło-

viškim in Zaleskim s svojimi mistifikacijami zagotoviti nekakšno imuniteto, jih zaščititi pred policijo, ki je pridno prebirala pisma, želel pa je seveda zavarovati predvsem tudi sebe. Saj pravi v pismu 15. januarja 1827 najbližjim, Czeczotu in Zanu:

»Oh, še o Szerokovih pismih (= Teodor Łoziński, avtorjev prijatelj). Treba je enkrat za vselej končati vsak prepir. Szerok piše v vzornem stilu: vsaj v nekem pogledu ga želim posnemati: v vsako pismo uvrstiti majhen članek te vrste. Je to pisemski balast, za jadranje zelo potreben.«

Tu je govor ravno o takih varljivih pohvalah, vdanostnih izjavah. Za Mickiewicza je to toliko kot »pisemski balast«, ki naj pismom olajša »jadranje«, to je dostavo naslovljencu, »balast«, izvirajoč iz položaja človeka, ki je primoran »varati despota«.

Koliko grenke ironije je v teh opazkah o pisemskem balastu in o uspešnosti »vzornega stila«, kakršnega uporablja Łoziński! Koliko ponižanja in upora se je nabralo v srcu pesnika, navajenega na »golobjo odkritost« v stikih z ruskimi prijatelji, sedaj pa prisiljenega, da skriva svoja čustva! Koliko teh vtisov in žalostnih izkušenj se je izrazilo potem v »Konradu Wallenrodu«! Koliko ugotovitev o politični nesvobodi, ki kvari značaj in duševnost!

Posebno poglavje je problem Mickiewiczovega tesnega prijateljstva s Puškinom, s katerim se je seznanil v pozni jeseni 1826 v Moskvi in katerega je ohranil v pristrčnem spominu do konca življenja. S Puškinom sta se pogovarjala v času, ko je naš pesnik ustvarjal »Konrada Wallenroda«, Puškin pa preživel tragični duševni razkol po porazu najožjih prijateljev. Ne poznamo vsebine razgovorov. Medlo svetlobo meče nanje Puškinova pesmica »Mickiewicz«. Morali so biti prijateljski razgovori, intimni, zaupni, če se je v njih kot snov ponavljala prihodnost narodov; morala sta oba razpredati skupne misli, sanje o bodočem bratstvu med ljudmi, med narodi. Stvarnost naokrog je bila strašna, pritisk, strah, ponižanja. Tolažbe niso dajali zamolkli odmevi nadaljnega nezadovoljstva množic, carizem je zmagal in neusmiljeno dušil vse pojave protesta. Tolažbo je prinesla poezija, skupni razgovori so to tolažbo utemeljevali. Kajti skupno je bilo obema pesnikoma prepričanje, da je pesnik — prerok, ki vodi svoj narod v prihodnost, a pesniška beseda je ognjena krogla, s katero mora pesnik udarjati v srca svojih bratov. Tako misel je vsebovala tedanja Puškinova pesem Prerok, tako misel beremo iz znanih Mickiewiczevih besed v Wajdelotovi pesmi.

V temni nikolajevski noči se pesnik kljub tragičnemu porazu plemenitih ruskih prijateljev — porazu, ki je bil zlovesč tudi za usodo poljske vstaje — ni uklonil, ni zgubil upanja; ne brez nemira zroč v prihodnost svojega naroda in njegovega mladega uporniškega rodu, je navduševal za boj, budil vero v revolucionarno dejanje napredne mladine. Tu, v Rusiji, je dozorel narodni poet, zagovornik in glasnik stremljenj svojega rodu, ki jih je prehitel s svojim ustvarjanjem.

Imel je prav slepi ruski pesnik Ivan Kozlov, prevajalec Krimskih sonetov, ko je, govoreč o Mickiewiczu, dejal Odyńcu: »Vi ste nam ga dali močnega, mi Vam ga vračamo mogočnega.«